

Ilona Vojancová jubilující

Jméno, které rezonuje českou etnologií a muzeologií již desítky let v souvislosti s tradiční lidovou kulturou a s Muzeem v přírodě Vysočina (do roku 2019 Soubor lidových staveb Vysočina). Nebývá zcela běžné, že člověk spojí celý svůj profesní život s jediným oborem, s jediným pracovištěm. A co více, práce jej stále naplňuje a těší. Takovýmto člověkem je PhDr. Ilona Vojancová.

Ilona se narodila 25. listopadu roku 1955 v Hlinsku manželům Olexovým. Již od školních let patřila spíše k humanitně zaměřeným studentům. Zajímala se o historii, hrála loutkové divadlo a ve volném čase pomáhala na Veselém Kopci, kde počátkem 70. let 20. století začalo vznikat budoucí muzeum v přírodě. Po absolvování hlineckého gymnázia nastoupila na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně (tehdy Univerzita Jana Ev. Purkyně), kde v letech 1975–1980 úspěšně absolvovala studium etnografie a historie. Téma diplomové práce *Folkloristické aspekty v loutkových hrách Matěje Kopeckého* naznačovalo, že středem zájmu jejího dalšího směřování bude oblast nehmotné lidové kultury – folklor, obyčej, pověsti, sociální vazby, ale i dovednosti spojené s tradičními řemesly a rukodělnou výrobou.

Když v roce 1981 převzalo tehdejší Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Pardubicích celek lidových staveb na Veselém Kopci do své správy, byli Ilona Vojancová a zakladatel muzea v přírodě Luděk Štěpán prvními pracovníky Souboru lidových staveb Vysočina. Před oběma stál obtížný úkol vytvořit fungující instituci s jasnou vizí dalšího směřování. Tato první koncepce budování a rozvoje expozičního areálu na Veselém Kopci byla v následujících desetiletích realizována téměř v plném rozsahu, což svědčí o skutečnosti, že autoři nastavili správný a životaschopný směr.

Od roku 1982 až do roku 1996 zastávala pozici etnografky. Intenzivně se věnovala terénnímu výzkumu i studiu archivních dokumentů. V 80. letech 20. století měla možnost setkávat se s pamětníky narozenými ještě v 19. století. Ti jí poskytli cenná svědectví a osobní prožitky, jež nelze vyčíst z knih ani z archivů. Díky kombinaci všech těchto faktorů se v expozici muzea v přírodě podařilo vytvořit autentické interiéry, které vdechly život jednotlivým objektům. Zároveň nastolila funkční, kolegy respektovaný a návštěvníky dodnes oblíbený model prezentace tradiční lidové kultury prostřednictvím tematických výstav a programů. Průlomovou a dodnes staršími generacemi vzpomínanou se stala již první vánoční výstava v roce 1982 nebo výstava *Čas života* v roce 1988, která svým pojetím překročila tabu tehdejších „přípustných“ norem prezentace jednotlivých fází lidského života. S muzeem neodmyslitelně spojený *Veselokopecký jarmark* se koná nepřetržitě od roku 1983, velikonoční programy mají v muzeu tradici od roku 1984. A takto bychom mohli pokračovat v dlouhém výčtu aktivit,

u jejichž vzniku stála právě Ilona. Od počátku své kariéry spolupracovala s oddělením filmové dokumentace Památkového ústavu v Pardubicích na tvorbě dokumentárních filmů z oblasti tradičních řemesel a zvykosloví. Za film *Vánoce na Veselém Kopci* (ve spolupráci s Kamilou Skopovou) získala roce 1986 hlavní cenu ETNOFILM Čadca v kategorii vědeckých a populárně vědeckých filmů. Velmi záhy také navázala systematickou spolupráci s médii, natočila řadu populárně-naučných pořadů pro Českou televizi a Český rozhlas. V roce 2001 získala Čestnou cenu České národopisné společnosti Pět rudých růží za citlivou prezentaci lidové kultury v masmédiích.

Výrazným mezníkem v životě Ilony byl rok 1997, kdy se stala ředitelkou Souboru lidových staveb Vysočina. Z ryze odborného pracovníka se musela stát také manažerkou. V témže roce se navíc přemístilo sídlo správy ze svého původního působiště na zámečku ve Svobodných Hamrech do památkové rezervace lidové architektury Betlém v Hlinsku (vyhlášena v roce 1995), historického centra města Hlinska, na jehož záchraně tzv. „v minutě dvanácté“ se významně podílela. V roce 2003 se díky její dlouholeté snaze podařilo prohlásit areál Veselého Kopcce kulturní památkou, čímž získal tolik potřebnou ochranu.

Předchozí výsledky Iloniny práce na poli tradiční lidové kultury logicky vyústily roku 2004 také v pověření muzea vykonávat funkci Regionálního pracoviště pro tradiční lidovou kulturu v Pardubickém kraji. Pracoviště mimo jiné činnosti připravilo metodiku pro zápis významných nemateriálních statků regionu a od roku 2013 předkládá zpracované nominace na Seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury Pardubického kraje. Od roku 2014 vede také agendu pro oceňování řemeslníků titulem Nositel tradice Pardubického kraje.

V povědomí veřejnosti je doktorka Vojancová asi nejvýrazněji spojena s tradicí masopustu. Na základě vlastních výzkumů připravila jako hlavní autorka nominační návrh na zápis masopustních obchůzek a masek z Hlinecka na Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO. K zápisu došlo v roce 2010.

Byla také jednou z vůdčích osobností v několikaletém procesu transformace muzeí v přírodě v rámci České republiky s cílem jejich jasného vymezení a ukotvení v systému paměťových institucí. Vyvrcholením této snahy bylo v prosinci 2018 zřízení Národního muzea v přírodě, příspěvkové organizace Ministerstva kultury České republiky, jehož je Muzeum v přírodě Vysočina součástí. Ilona Vojancová tak během čtyř desetiletí stála u všech přelomových okamžiků v historii muzea. Pozici vedoucí památkového objektu pod správou Národního památkového ústavu dokázala v plném zdraví a s dostatečnou energií vykonávat úctyhodných 21 let a další dva roky pokračovala jako ředitelka Muzea v přírodě Vysočina. Snad k tomu přispěla i skutečnost, že byla obklopena týmem kolegů, kteří ji podporovali a byli nápomocni.

Ilona Vojancová dlouhodobě působila nebo stále působí v odborných orgánech a komisích. Je místopředsedkyní Národní rady pro tradiční lidovou kulturu, poradního orgánu Ministerstva kultury, předsedkyní hodnotící komise Mezinárodního folklorního festivalu Strážnice, komise pro udělování titulu „Nositel tradice lidových řemesel“, je členkou poroty pro udělování cen Ministerstva kultury v oblasti zájmových uměleckých aktivit – Ceny za rozvoj tradiční lidové kultury a folkloru. Dále aktivně působí například v Etnografické komisi Asociace muzeí a galerií, v Komisi pro lidové obyčeje České národopisné společnosti, v Českém svazu muzeí v přírodě či v poradních sborech partnerských muzeí v přírodě.

Z předchozích řádků je zřejmé, že odborný dosah doktorky Vojancové dalece přesahuje hranice Pardubického kraje, nicméně její srdeční záležitostí zůstává oblast Českého a Moravského Horácka. Svou celoživotní činností pomáhá uchovat a prezentovat lidovou kulturu východních Čech. O tom svědčí i její slova, která jsem si dovolila vypůjčit: *„Musím s radostí říci, že se lidová kultura na Vysočině nevytrácí. Proměňuje se, ale spousta věcí, která v minulosti provázela život našich předků, provází život i nás současníků. S radostí musím říci, že dnešní mladá a střední generace má zájem o lidové tradice a o to, aby nevytizely, zajímá se o to, jak žili naši předci, zajímá se o tradiční řemesla, o nejrůznější způsoby přípravy jídel nebo hospodaření a obyčeje, které provázely kalendářní rok v minulosti. Z toho pramení ten můj optimismus a věřím, že lidová kultura Českého i Moravského Horácka bude žít dál.“* Již v roce 2015 získala titul „Žena regionu“. Za přínos v oblasti etnologie a muzejnictví převzala také nejvyšší krajské ocenění „Cenu za zásluhy o Pardubický kraj“ za rok 2019. Asociace muzeí a galerií České republiky udělila v roce 2024 Iloně Vojancové ocenění za celoživotní činnost v muzejnictví v Pardubickém kraji.

Ilona však není jen uznávanou odbornicí, ale také manželkou, matkou dvou dětí, a především skvělou babičkou vnoučat, kterým věnuje podstatnou část svého volného času.

Milá Inko, za Národní muzeum v přírodě a celou odbornou veřejnost Ti přeji ke krásnému životnímu jubileu především pevné zdraví, lásku a spokojenost v kruhu Tvých nejbližších, stejně jako hodně elánu a úspěchů v pracovním životě. Těšíme se na další léta spolupráce s Tebou.

Magda Křivanová
Muzea v přírodě Vysočina

Výběrová bibliografie Ilony Vojancové

- Mlynáři a hastrmani*. Pardubice: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, 1988.
- Patnáct let Souboru lidových staveb a řemesel Vysočina. *Národopisné aktuality* 25, 1988, č. 1, s. 31–36.
- Prezentace jevů duchovní kultury v Souboru lidových staveb a řemesel Vysočina. *Museum vivum* III, 1988, s. 56–60.
- Městská čtvrť Betlém v Hlinsku. *Národopisná revue* 3, 1993, č. 1–2, s. 27–28.
- Od svatby ke kolíbce*. Pardubice: Památkový ústav v Pardubicích, 1995.
- Muzea v přírodě v České republice. *Národopisná revue* 6, 1996, č. 3, s. 140–142.
- Pověrečné představy dětí a mládeže na Hlinecku v současnosti. In: *Společenství dětí a kultura*. Sborník příspěvků z 13. strážnického symposia ve dnech 23.–24. 10. 1997. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997, s. 125–127.
- Prvky agrárního kultu v masopustních obchůzkách na Hlinecku. In: *Kult a živly*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 1999, s. 97–98.
- Lidoví výrobci a jarmark. In: *Lidová kultura v kulturním vývoji České republiky (1918–1998)*. Sborník příspěvků z 15. strážnického symposia ve dnech 14.–15. 9. 1999. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1999, s. 25–27.
- Postavení muzeí v přírodě a jejich role při uchovávaní tradic lidové kultury. In: *Péče o tradiční lidovou kulturu v České republice*. Sborník příspěvků z 18. strážnického symposia ve dnech 24.–25. 9. 2002. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2002, s. 73–77.
- Tricet let Souboru lidových staveb Vysočina. *Zprávy památkové péče* 63, 2003, č. 1, s. 37–39 (s Magdou Křivanovou).
- Filmová dokumentace v Souboru lidových staveb Vysočina. *Národopisná revue* 14, 2004, č. 1, s. 35–36.
- Zkušenosti s prezentací zvykosloví a folkloru. *Museum vivum* 2, 2006, s. 33–39.
- Povídám, povídám pohádku: lidová vyprávění ze sběrů Souboru lidových staveb Vysočina*. Pardubice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Pardubicích, 2007.
- Kouzelný čas her*. Pardubice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Pardubicích, 2008 (s Janou Kramperovou).
- Revitalizace památkové rezervace Betlém Hlinsko. *Museum vivum* 5, 2009, s. 22–28.
- Wie wird der Fasching Welterbre? Die Faschingsumzüge der Region Hlinsko im Wettkampf um Welterbestatus. In: *Erb. gut? Kulturelles Erbe in Wissenschaft und Gesellschaft*. Wien: Sebsterlag des Vereins für Volkskunde, 2009 (s Janou Noskovou).
- Vánoční knížka*. Pardubice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Pardubicích, 2010.

- Vesnické masopustní obchůzky a masky na Hlinecku / Shrovetide door-to-door processions and masks in the villages of the Hlinecko area.* Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011 (s Janem Blahůškem).
- Masopust na Hlinecku.* Sychrov: Národní památkový ústav, územní památková správa na Sychrově, 2014.
- Specifika expozic lidového stavitelství (muzea v přírodě). In: *Metodika průvodcovské činnosti na hradech, zámcích a dalších zpřístupněných památkách.* Praha: Národní památkový ústav, 2014, s. 72-74.
- Soubor lidových staveb Vysočina 1972-2017.* Sychrov: Národní památkový ústav, územní památková správa na Sychrově, 2016 (s Magdou Křivanovou).
- Mlýny a mlynáři ve folklorních sběrech Souboru lidových staveb Vysočina. *Časopis Národního muzea. Řada historická* 185, 2016, č. 1-2, s. 27-32.
- Stručný vývoj způsobů prezentace v Souboru lidových staveb Vysočina. *Museum vivum* 12, 2017, s. 77-82.
- Muzeum v přírodě Vysočina.* Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě, 2021 (s Magdou Křivanovou, Pavlem Bulenou a Nikolou Pospíšilovou). „*Only this Theatre, Faithful and True, Can Preserve the Distinctive Identity...*“ *Slovenský národopis* 69, 2021, č. 4, s. 533-551 (s Evou Kuminkovou).
- Půlstoletí Muzea v přírodě Vysočina. Od záchrany lidových staveb in situ k muzeu v přírodě.* Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě, 2022 (s Magdou Křivanovou, Pavlem Bulenou a Nikolou Pospíšilovou).
- Barevnost kostýmů masopustních masek na Hlinecku. In: *Barva v lidové kultuře.* Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 2023, s. 37-44.
- Masopust na Hlinecku.* Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě, 2024.